

PROF. H. MİRZEYEV'İN ŞİİRLERİNİN DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

The Language and Style Characters of Poems by Professor Hasan Mirzeyev

Mahire Nağı kızı HÜSEYNOVA

Abstract: *The language and style characters of poems by Professor Hasan Mirzeyev. Professor Hasan Mirzeyev writes poems by the sign "Hasan Mirze" In the article the poetical peculiarities of his poems are analyzed.*

Keywords: *Hasan Mirzeyev, Poems, Language, Style, Characters.*

H. Mirze şiirlerinde zengin halk dili malzemelerini kullanan bir yazardır. Bedii dilin özelliklerle şiir tahlilinin karşısında duran önemli sorunlardan biri söz sanatçısının halk diline alaka ve ilgisini onun üslubunun milli özelliklere sahip olmasını belirlemektir. Bedii dilin araştırmalarından bahs ederken anlamlılıktan yan geçmek olmaz çünkü anlamlılık üslubiyetin esasını teşkil ediyor ve üslubiyetle ilgili tatkikatın merkezinden kırmızı çizgi gibi geçiyor. Biçimce farklı anlamca aynı olan sözlere H. Mirze'nin şiirlerinde karşılaşa biliyoruz. Örneğin "ilk bahar – son bahar, keman – saz, bahçe – bağ, yurt - yuva –mesken, lel – cevahir, abide – pir, igid – er ve b."

Senziz kışa dönüb baharım yazım, Sende benim bağça bağım qalıbdır, Susubdur kemanım dillenmir sazım, Elden gedib yurdum yuvam, meskenim, Lel, cevahirim, abidem, pirim, Qoy ayağa qalxsın igidin, erin (1, s. 21 - 22)

H. Mirze şiirlerinde zaman zaman karşıt anlamlı kelimeler kullanarak objektif alemdeki ziddiyeti poetileştirmiştir. Örneğin: dert, gam, elem – düğün, dert – gamın, elemin düğünlerin birdir, od, alev – yaş, canımda od, alev, kirpimde yaş, dökmek – düzeltmek, vurub gözün döktü, kim düzeltldi qaş, var yox, Hasanam, bir gün var, bir gün yoxam. (1, s. 39 - 40)

H. Mirze'nin şiirlerinin bedii uslubunu biçimini sesteş sözcükler oluşturuyor. Örneğin: dağ – dağ, Qarabağ – Qarabağ, esir – esir ve b.

Gelbini göynedir hicranın dağı
Sinem olub gem deryası, gem dağı (1, s. 26)

Həsən Mirze çeke bilmir bu dağı
Sen nece çekirsən bu dağı, dağlar?! (1, s. 26)

Göyçe göl sinemin çarpaz dağıdır.
Qarabağ bahtımın qara bağıdır. (1, s. 37)

Yağlar elinde qalmasın esir
Hasretten üreyim sızlayır esir. (1, s. 26)

H. Mirze hem diyalekt hem de şive sözleri öyle yerinde kullanmışdırki okuyucu tarafından kolay anlaşılıyor. Örneğin: bağır – ürek, üzme - dermek, quzuqulağı – yeyilen yabancı bitki, şal – yaylıq – örpek, lavaş – çörek növü, lala – lale, çeviz – qoz, çolpa – fere – cavan tavuk, arxac – qoyunlar üçün çeper ve b. Quzqulağı duzla ovam, Laleler örpek şaldır, bolbulağın suyu, arxac təpəsi, xınalı kəkliyin çolpa feresi, Təndirin lavaşı, cəviz ləpəsi. (1, s. 35)

H. Mirze`nin şiirlerine canlılık veren özelliklerden biride çift kelimelerin kullanılmasıdır. Çift kelimeler de dilimizin kuralları mevcuttur. Bu kelimeler aracılığıyla fikir düzleniyor ve dil kanatlanıyor. örneğin: peren – peren olub el, Dereleyez! (1, s. 21) ; dilim – dilim, dilim – dilim doğrayıblar dilimi. (3, s. 22) ; dost – tanış, dost tanışla meclis quram. (1, s. 24) ; süsen – sünbül, Süsen – sünbül, benövşesen dermirem. (2, s. 26), genyli – güzeyli; Güneyli – güzeyli sayların bir. (3, s. 39) ve b.

H. Mirze teşbihi de maharetle kullanmıştır. O şiirlerinde herhangi bir olayı başka bir olayla benzerliyini göstermek için gibi veya teki kelimelerden oluşan benzetmelere daha çok yer vermiştir. Örneğin: cennet gibi, Cennet gibi bir mekanım qalıbdır. (2, s. 21) ; qardaş tek, Qardaş tek qolumu boynuna salam (3, s. 39) ;tovuz gibi, Göz okşuyuyor tovuz gibi nakışı (3, s. 41), fere – keklik gibi, Fere – keklik gibi sekir (2, s. 43), maral gibi, Maral gibi oğrun baxır (2, s. 43), leysan gibi, kipriyimden leysan gibi dökülen (2, s. 45) veb

Dilimizdeki deyimlerin tüm çeşitlerine H. Mirze`nin eserleinde karşılaşa biliyoruz. O halk dilinin poetik özelliklerinden, başarıyla faydalanmış ve bunun içinde onun şiirleri çok etkilidir. Örneğin: üreyi bişmek, Ateşinden üreyi bişir, qoşa narı bebek deşir, oda yaxmaq;Zelimxan`ı oda yaxır, göz deymesin belesine;qurban kesmek, Hasan mirze “cavan” çağı, Qurban keser belesine veb. (3, s. 43)

H. Mirze kelimeleri seçerek, onları mantığı bakımından birbirine bağlayarak okuyucu kalbini rikkat ve ihtizaya getiren gerçek bir dil manzarasını ortaya koymuştur. Bu zaman onun şiir dilini akıcı yapan onlara ritm, beste veren uslubi ses bilgisi gibi aleterasyon daha çok kullanılıyor. Şairin şiirlerinin besteli yapılmasında kafiye ve vezne beraber aliterasyon sanatında çok önemlilik arz ediyor. H. Mirze'nin aliterasyonlu şiirleri çoktur. Şairin "Dağlar" şiiri baştan sona kadar d harfinin aliterasyonu üzerine kurulmuştur:

Yağlar elinde kalmısan esir
Sinemi dağlayır bu dağın dağlar?
Hesretten üreyim sızlayır, esir
Tez götür sinemden bu dağı dağlar

Gelbimi göynedir hicran dağı
Sinem olub qem deryası qem dağı
Hesen mirze çeke bilmir bu dağı
Sen nece çekirsen bu dağı dağlar? (1, s. 26)

Ve yahut şairin "Tapın getirin" şiirinin bir mısrasında z sesi 11 defa kullanarak aleterasyon sanatı yapmıştır:

Edası da güzel özude güzel
Söhbeti de güzel sözü de güzel
Gemzesi de güzel nazı da güzel
O, nazlı dilberi tapın getirin (1, s. 41)

Araştırmalar gösteriyor ki şairin şiirlerinde yer adlarını da çok kullanmıştır. Şair yer adlarını kendi amacına ulaşmak için kullanmıştır. H. Mirze şiirlerinde kullandığı yer adları Batı azərbaycan'nın Dereleyez ilçesine mahsustur. O, şiirlerinde yer isimlerini üslup olarak kullanmıştır.

Sensiz qızşa dönüb baharım yazım
Susubdur kamanım dillenmir sazım
Hasanam bu derdi de nece yazım?
Didergin olubdu el Dereleyez
Göz yaşım olubdu sel, Dereleyez (1, s. 24)

Hasardı Zengezur, Kelbecer, Göyçe
Nahçıvan, Şerurdüz, Vedi, Eyricce
Açardı Ağmankan, Ağrı, Elince
Bunları şiire düz Dereleyezde (1. s. 350)

Gendbölen Nebiden qalıb yadıgar
Dedeli körpüsün söküb rüzgar
Halaclar yurdundan lale füsünkar
El uzat bir üz Dereleyezde (1, s. 350)

Genellikle H. Mirze`nin şiirlerinde kullanılan Gendbölen, Dedeli, Halaclar yurdu, Goşaveng, Şadıveng, Güneyveng, Salsal, Alban, Keşkend, Zengezur, Kelbecer, Göyçe, Nahçıvan, Şerur, Vedi, Elince, Ağrı, Ağmangan, Soğanlı, Şahabbas karvansarası, Berk dere ve b. yer isimlerinin belli bir kısmını kabile ve tayfa isimleri ile ilgilidir. Buradaki Çanaxçı, Vere, Arpa, Cığatay, Kotanlı, Ergez, Eleyez, Zirek, Sallı, Herher, Gendbölen, Dedel kğprüsü, Halaclar yurdu, Goşaveng, Sadıveng, Güneyveng, Salsal, Alban, Keşkend, Zengezur, Göyçe, Nahçıvan, Şerur, Vedi, Elince, Ağrı, Armangan, Vers, Soğanlı, Şahabbas karvansarası, Berk dere gibi büyük ve küçük yer isimleri daha çok kullanıyor.

H. Mirze`nin “Ben nasıl unudum böyle derdimi?” şiirler kitabına dahil edilmiş “Qaldı”, “Dağlar”, “Gez onda danış”, “Gel”, “Dereleyez”, “Salam yetir”, “Vatan ağlaram”, “Dereleyez hasreti” isimli koşmalarında bazen yeni bazende tekrar kullanılan Dereleyez, Murattepe, Yazı yaylağı, Çul, Eyricce, Çıgın deresi, Arınc, Gısırın dağı, Arxac tepesi, Vers dağı, Canı çay, Gülü düz, Govuşuk, Gadahlı, Kotanlı, Can, Eleyez, Hosdun, Sallı, Ağkent, Horbadık, Demirtepe, Galaser. Alinin dağı, Göy tepe, Tekedonduran, Kırkbulak, Tezekli, Beyalı, Nahçıvan, Tekeli, Delibulak, Gendere, Gızılgül, Karakaya, Ağyarğan, Turşsu, Goytul, Salsal, Yastıbulak, Tahta yurt, Ortayurt, gurbulak, Mahmutlu, Cocuklu, Ağrıdağ, Gedikveng, Kaçak kayası, Kızıyeterkaçan, Ayı meşesi, Eyrikar, Hava meşesi, Güneyveng, Veng, Nebiler gibi “onomastik” ölçüler için bir taraftan halkın yaşayışını anlatıyorsa diğer taraftan da dönemin sosyal olaylarını genelleştiriyor.

H. Mirze`nin şiirlerinde kullanılan yer isimlerinin en önemli özelliği bilgi verme özelliğidir. Yani eskiden yer adları zengin bilgileri koruyup saklıyor. Şunu da söylemeliyiz ki yer isimlerinin merkezinde bilgi vericilik mevuttur. H. Mirze`nin şiir dilinde her hangi bir yer isimi bilgi verme özelliğine sahiptir.

Bizce onun şiirlerinde yer isimlerinin sık sık kullanmasının sebebi vatana bağlılık, toprak sevgisinden kaynaklıyor. Bu isimler şairin belleğine sinmiştir.

H. Mirze'nin halk edebiyatının zengin hazinesinden yararlanması onun edebi şahsiyetine rengarenklik, bir güzellik getirmiştir ki bu da onun çeşitli konulardaki şiirleri için kaynak olmuştur. Genellikle H. Mirze'nin şiirlerinde sözlü edebiyatın şiir türünden gelen ritm ve bilgi çok güçlüdür.

H. Mirze bedii dili derinden bilen ve halk dili malzemelerinden kanaatle kullanmayı başaran şairlerimizdendir. Onun şiirlerinde gereksiz kullanılan söz ve kelimeler asla bulunmaz. Şairin şiirlerinde mecazlar sistemi (metafora, epitet, teşbih, mübaliğe, bedii sual, bedii nida, bedii tezat veb.) kafiyelenmenin ses bilgisi ve gramer yönleri derinleşmiştir.

Kaynaklar

1. Mirzeyev H. **Hanı o sendeki el, Dereleyez?**, Bakü, Elm, 2007
2. Mirzeyev H., **Dereleyez folkoru**, Bakü, Elm, 2006
3. H. Mirze, **Men nece unudun böyle derdimi**, Bakü, Kismet, 2004